

Petró János

Elgurult a pöttyös

(A *nép ellensége* a szegedi Kisszínházban)

„...annyira szeretem szülővárosomat, hogy inkább romokban, mint hazugságok virágjában lássam!”

A népgyűlésen elszabadulnak az indulatok. Dr. Stockmann városi főorvos szólni kíván. Az addigra feltüzelt, leitatott polgárság nem hallgat rá, nekik nem kell az igazság. Mit gondol ez a Stockmann, összehazudott vádakkal el tudja mozdítani a város polgármesterét? Azt hiszi, hogy a kinyomtatott bizonyíték a kezében elég a polgármester üres szavaival szemben? Igen, azt hiszi. Naivságának büntetése, hogy megvonják tőle a szót, kimondják, hogy ő a nép ellensége, áruló, büntetése kiközösítés. De ne rohanjunk ennyire előre!

Mindenekelőtt beszéljünk egy keveset Ibsenről és legritkábban játszott darabjáról! A világ, és azon belül az emberi társadalom lassú folyamának ékes bizonyítéka Ibsen darabja, hogy a történet maga nem válhatott a múlt szégyellnivaló emlékévé. Pedig eltelt mintegy 140 esztendő, forradalmak és világháborúk józanították ki a föld népességét. Vagy mégse? Az 1882-es bemutató felkavarta a csendes és hűvös Norvégiát, mai szóhasználatlaltal élve: árkot ásott két világnézet között. Az 1891-es magyarországi bemutató sorsa sem volt különb, látványosan megbukott. Valahol ez érthető és megmagyarázható is, hiszen egyik politikai derékhad se tudja nyugodtan végignézni úgy, hogy az ujjal mutogatás közben kicsit azért magára ne ismerne. Sokkal egyszerűbb színházigazgatók fiókjába zárni a kéziratot. Magyarországon cirka nyolc évtizedig tudták elrejtetni a „nép” elől ezek a fiókok *A nép ellenségét*. A népi demokráciában mindezt nyugodtan lehetett úgy is nézni, illetve úgy kellett

nézni, hogy ez a Nyugat, ebből nem kérünk mi. Persze, nem így történt, csavaros gondolkodású magyarok vagyunk, Szinetár rendezése tükröt állított az új gazdasági mechanizmus megnyitotta korrump szabadság zsírján hízó népvezetőknek, még az '56-os eseményekre is visszautalt, finoman és elegánsan. Milyen nagyszerű az a dráma, melynek előadására beülhet a pártvezető és az esztergályos is, ravaszul összekacsintva, tudjuk mi jól, miről is van szó, hogy aztán a színházjegyeket beragasszák a brigádnaplóba. Drága jó Henrik Ibsen, a lázadó forradalmár pedig ismét foroghat sírjában, hát nem pont erre gondolt, amikor darabját megírta... A drámát 1950-ben Arthur Miller is megszellőztette kicsit, átírva, átdolgozva. Erre a tényre csak annyiban térünk ki, hogy a szegedi előadás elsősorban ezt a szöveget használta, plakátján három szerzőt megnevezve: Henrik Ibsent, Arthur Millert és B.-t, azaz a rendezőt magát, Bodolayt. Bodolay Géza darabválasztása bátor vállalkozás, nem lehet jól kijönni belőle. Nálunk a színház politikafüggő, a pénzek és támogatások elbírálói nem szeretik a direkt kritikát. És mivel politika és ember viszonyában az ember a gyenge pont, a politika mindent felülír. Ebben a darabban és magában a szegedi előadásban nem lehet konkrétan ráismerni a kishazánkat mélyen kettévágó árok egyik oldalára sem. Pont ez okozza a veszélyt és a bizonytalanságot. A végére, 8-10 előadás után, maga a rendező válhat a nép ellenségévé, a darabot leveszik, mehet vissza a fiókokba. Különösen igaz lehet ez Szegedre, ahol a rendszerváltás óta a kultúra a mérleg nyelve a közgyűlésben, magára valamit is adó politikai csoportosulás már maga alá gyűrte azt négy évre, vagy hosszabb időszakra. Intelligens egyetemi népek vagyunk mi itt a Tisza partján, ellenségeket is minimum doktorok közül vagyunk hajlandóak választani.

E rövidke kitérő után térjünk vissza a színpadra, a történet elejére. Dr. Stockmann Tamás családja már-már tökéletes, szerető felesége várja haza esténként, barátai újságírók, városi emberek, bátyja a város polgármestere, apósa nyugalmazott városi tanácsnok. Sínen van az élete, mintahogyan a kisváros sorsa is sínen van, a fürdő hosszú évtizedekre biztos jólétet ígér, ráadásul az azt irányító részvénytársaság igazgatótanácsa majd mindenkinek hullat kisebb-nagyobb morzsákat. Mi bajunk lehetne? – szokta mondani barátom, aki félva-kon egy tolókosiban éli életét. A baj viszont már ott lapul Stockmann doktor zsebében. Az elmúlt nyáron több furcsa bőrbetegség jelentkezett a városba látogató betegek körében. A doktor megvizsgálta a vizet laboratóriumában és gyanúja beigazolódnak. Az építők, a városi vezetők hanyagsága és pénzéhsége miatt a fürdőt ellátó csőrendszert nem elég mélyre építették, a víz szennyezett és az is lesz mindig. Ergo a vezetéseket újra kell építeni, a város vezetését szembe kell állítani saját alkalmatlanságával. Dr. Stockmann erős, erősek

a barátai, újságírók, nyomdatulajdonosok, nekimegy saját testvéreinek, zászlajára a szent és sérthetetlen igazságot tűzve. Ám ahogyan lenni szokott, az egyéni és a közérdekek mentén az egyén korrumpálódik, a közérdek mögé bújva feladja lelkiismeretét. Vagyis a doktor egyik napról a másikra légüres térben találja magát, kihátrálnak „barátai”, testvére lesz a legádázabb ellensége. Mivel leleplező írása nem jelenthet meg, népgyűlést hív össze – ő ártatlan és romlatlan demokrácia –

, melyet ellene fordítanak ellenségei. Mintha csak a tv előtt ülnék és kapcsolgatnék egyik híradóról a másikra. A népgyűlés végét már ismerjük. Stockmann kiközösített, ablakain téglákat hajítanak be. Már a költőzéken gondolkodik, mikor kiderül: apósa felvásárolta a vita miatt elértéktelenedett részvényeket, tulajdonképpen Dr. Stockmann családja lett a városi fürdő tulajdonosa. Az öcs, az ellenség még egyszer utoljára színre lép, vizionálva, hogy testvére mindezt előre megtervezte, most ő vádol és perre megy. Ördögi kör, lemoshatatlan vád. És ennek tisztázásában már Bodolay se hajlandó segíteni. Ott hagy minket a nézőtéren, oldjuk ezt meg magunk. Ő már megmutatta, amit lehetett. És tulajdonképpen igaza van, ez nem az ő problémája.

Bodolay rendezése láthatóan megpróbálja a nézőt beemelni az előadásba, szeretné, ha inkább résztvevője lenne, mint szemlélője. De sajnos, ehhez a koncepcióhoz még a szegedi Kisszínház is túl nagy. Nem ez a rendező első munkája, amikor így érzek. A díszlet egyszerű, szinte északián hűvös és személytelen. A nyitókép háttérül szolgáló hatalmas tükörfal a szereplők színrelépésekor felúszik, döntött mennyezet lesz belőle. Ettől azonban a nézőtérben ülők két különböző darabot látnak. Az első nyolc sor látja a színpadon és a tükör által kitágított térben játszódó eseményeket, aki hátrébb és feljebb ül, az viszont csak a színpadot. (Tükör által homályosan – elnézést.) Én a második csoportot képviseltem, zavaró csak annyiban volt, hogy nem tudhattam meg, csak sejthettem, mit láthatnak a szerencsések. A színpadon egy hosszú asztal, néhány szék és egy fogas árválkodik, az eseményekhez ez is bőven sok. A nézőtérrel párhuzamosan elhelyezett asztal-variáció Dr. Stockmann lakása, a székekkel és a fogassal, mint egy barikád vágja el az utat, aki a túloldalon van, az még a jót szolgálja. Látszólag. A kabáttal és kalapokkal terhelt fogas a színpad elején elég szerencsétlen helyen van. A tükör

által megkülönböztetett első nyolc sor bal széle emiatt kegyvesztett állapotba kerül, nem láthatja egyetlen színész belépőjét sem, valamint a Stockmann rezidencia hátsó udvarán iszogató újságírók jelenetét is csak 80 %-ban élvezheti. A tér síkban lezárása bizonyára nem ér meg ennyi veszteséget. Az asztal 180 fokos elfordításával a helyi néplap szerkesztőségében vagyunk. Majd az asztal is kikerül, a népgyűlésre teljesen letisztított a tér, zavaróan szocreál, mint a Taps-tér Csíkszeredán. És az események is hasonlóan nyomasztóak, a demokrácia megcsúfolása, a „közakarat” elnyomó hatalma az egyén igazsága felett. Bodolay érezhetően bevonná a közönséget a szavazósdiba, de a nyugdíjas korú bérlettulajdonosokat nem könnyű táncba vinni. Sőt lehetetlen. Mire visszajutunk a doktor szétvert lakásába, a rend is oda, mindenki szaladgálhat, ahol csak akar. Dr. Stockmann egyedül maradt. Gondolja a néző, a rendező azonban nem osztja ezt a nézetet. Itt jön az elbizonytalanító csavar a történetben, a részvény mutyi. A vesztesekből hirtelen nyertesek lesznek, a nyertesekből pedig vesztesek. Jöhet a városi középvezetők, újságírók, vállalkozók sokadik páforgulása. Ugye mennyire ismerős?

A szereposztásról csak annyit, ezen az estén mindenki hiteles volt. Bár én, mint néző nagyon szeretném már, ha Szegeden valaki Jakab Tamást nem Jakab Tamásnak rendezné meg, mert így ez borzasztóan szűk skatulya. Másrészt egy ilyen szövegcentrikus, ámde kimondottan nem kiabálós darabban nem szabadna a szereplőket a színpadnak háttal beszéltetni, főleg Aslaksen laptulajdonost nem, aki szerepénél fogva amúgy is alamuszi, törleszkedő és halk szavú. Sorbán Csabáról jól lerí az igazságba vetett hit naivsága, szerepében végig benne van, akárcsak Borovics Tamás a polgármesterében. Ugye, hányan ismerünk ehhez hasonló polgármestereket. Már-már majdnem „szeretjük” ezért. Nem tudom, a pöttyös labda ötlete mikor villanhatott be, de talán az idei szezon legjobb gag-je. Gidró Katalin játéka megbízható, de semmivel sem több, a falnak fejfel menő férj mellett álló asszony kicsit lehetne erősebb, karakteresebb is. Az újságíró urak is hozzák az elvártat. Pataki Ferenc szerethető lázadó, akiben még ott van valami a lángból, de sajnos ez a láng gyorsan kihuny. Szívós László rovatvezetője viszont mintapéldány. Ő gyárilag ott áll mindenki mellett, nem szól nagyot, nem is hibázhat. Tökéletes, mehet is a valóvilágba. A legvegytisztább Gömöri Krisztián játéka, az ember már az első színpadra lépésekor jól képen törölné, hogy ne kelljen végignézni azt, amit éppen eleget láthatunk magunk körül.

Hogy hol játszódik mindez, talán mindegy is lehetne. Bárhol a világban, bárhol árkoktól szétszaggatott kishazánkban. Bodolay a demokrácia ámokfutásából azonban mesterien húzza vissza az előadást. Brahms zenéje, a Tisza partján megbújó, lábakon álló üdülő képe, a gyerekversek lehetnének akár utalások is, de inkább kicsit lassítják az események rohanását. A felvonás végén hátrafelé haladva zenélő tubás, a színpadot hátrafelé elhagyó szereplők, mintegy azt sugallják, ez az a pillanat, amikor még minden visszafordítható. De sajnos nem. A politika száznegyven év alatt mit sem változott, *A nép ellensége* ismét futott egy kört. Csodák pedig nincsenek.

Behunyom a szemem, „elképzelt” városom képviselőtestülete a színházban ül. *A nép ellensége* a színpadon, a mennyezet tükrében ki-ki láthatja önmagát. Vagy a másikat? Mert kit érdekel önmaga? Az ott éppen a fürdővel mutyizik, milliárd számra szórja az adóforintokat, a másik a sokadik műfüves pályán fogadja a megszokott vállvergetéseket. A polgár, aki a torony alá küldte őket, éppen aprót számolva botorkál, hátha jut erre a hétre is csirkefarhát. A sarkon kanyarodó állami Skoda kivételesen lassít és megáll. A zebrán a rövidnadrágos polgármester pöttyös labdát pattogtatva ugrál át. A kép kitágul. Ott labdázik közterületeken az egész boldog város. Az utcák felett gyermekhangon felhangzik a *Reménytelenül*.

